

Eric Donald Hirsch jr.

Platnost interpretace

(Validity in Interpretation, 1967)

Vlivná práce hermeneutického myšlení 60. let, která se snaží nalézt objektivní kritéria pro posouzení správnosti (platnosti) interpretace.

V 1. kap. Na obranu autora (1–23) Hirsch rehabilituje myšlenku autorského záměru (zde chápaného též jako význam) a vyrovnává se s námitkami, které vůči ní vznesla literární věda předchozích čtyř desetiletí. Odmítá koncept sémantické autonomie prosazovaný Thomasem Stearnsem Eliotem, Ezraem Poundem a tzv. novou kritikou, stejně rezervovaný postoj zaujímá také vůči teorii archetypů Carla Gustava Junga a filozofii → Martina Heideggera. Interpretace, která se zaměřuje pouze na to, „co text říká“, opomíjí podle Hirsche fakt, že každý text vyjadřuje vždy „něčí význam“ — buď autorův, nebo kritikův. Význam je tedy záležitostí vědomí, nikoli textu samotného: „Neexistuje žádná magická země významů mimo lidské vědomí“ (4). Přístup založený na myšlence sémantické autonomie vede ke ztrátě principu, který by jasně vymezil hranice platné interpretace — pokud se interpret nezaměří na „autorský význam“, vypovídá pouze o svém vlastním postoji k dílu a „vlastním významu“. „Když tedy kritici záměrně vykázali původního autora, sami si uzurpovali jeho místo, a to nevyhnutelně vedlo k některým dnešním teoretickým zmatkům. Kde byl dříve jeden autor, tam se dnes objevuje mnoho autorů, z nichž každý nese stejnou míru originality jako ostatní,“ konstatuje Hirsch (5). Jediným možným kritériem pro posouzení správnosti interpretace je pro něj rekonstrukce původního autorova záměru (významu). V jednotlivých podkapitolách dále vyvrací předsudky, jež myšlence autorského záměru adresovala literární věda („význam textu se mění, a to dokonce i pro autora“, „nezáleží na tom, co autor zamýšlel, pouze na tom, co říká jeho text“, „autorův význam je nepřístupný“, „autor často neví, co zamýšlí“).

V kap. Význam a implikace (24–67) Hirsch podrobněji rozpracovává problém významu. Jestliže je význam chápán jako záležitost autorova vědomí, hrozí interpretaci, že upadne do psycho-

logismu: Hirsch se mu vyhýbá tak, že v návaznosti na Husserla pojímá význam jako intencionální objekt. Je nutné rozlišovat mezi významem jako intencionálním objektem a aktem, v němž je tento význam dán. Význam je vždy stabilní (sebeidentický), reprodukovatelný a objektivně přístupný. Může se však měnit akt, v němž je význam míněn — tj. sféra smyslu či významové účinnosti (*significance*). Z této pozice Hirsch odmítá nejen psychologismus (který ztotožňuje význam s akty, v nichž je míněn), ale také historismus Martina Heideggera a Hanse-Georga Gadamera (kteří chápou význam jako historicky podmíněný, tj. proměnlivý).

Význam pojímaný coby intencionální předmět konkretizuje Hirsch jako význam verbální, proto je také reprodukovatelný a přístupný čtenáři. Fenomenologický přístup zároveň spojuje se sémiotikou Charlese Sanderse Peirce: verbální význam je vždy chtěný „type“ (*willed type*), „který autor vyjadřuje pomocí jazykových symbolů a kterému může prostřednictvím těchto symbolů porozumět někdo jiný“ (49).¹ Kapitulu uzavírá úvaha o nevědomém, symptomatickém významu a implikaci. Je třeba rozlišovat mezi implikacemi, které jsou záležitostí autorem zamýšleného významu (a tedy objektivně uchopitelné v interpretaci), a implikacemi, jež se vztahují k rovině smyslu či významové účinnosti (*significance*). Jestliže např. budeme hovořit o Hamletovi jako o díle, v němž je umělecky ztvárněn problém oidipovského komplexu, pak tato významová implikace již nepřináší k vlastnímu významu díla (Shakespeare nemohl znát Freudovo dílo), ale k jeho smyslu.² Interpretace má podle Hirsche popisovat pouze ty implikace, které se vztahují k významu díla, přesněji k zamýšlenému a sdílenému „type“. Jejich rozvíjení je úměrně závislé na předchozí interpretové zkušenosti s „type“, jež bude v následující kap. Hirsch konkretizovat jako žánr.

3. kap. Koncept žánru (68–126) je věnována významu v souvislosti s žánrem díla a roli žánru v literární komunikaci. Vlastní úvahu otevírá Hirsch zamyšlením nad interpretací, kterou v návaznosti na pozdního Wittgensteina chápe jako jazykovou hru. Aby tato hra mohla být úspěšná, musí se interpret podřídít jejím pravidlům. Hirsch však upozorňuje, že v případě literatury neexistuje žádný konkrétní návod, jak jazykovou hru hrát — učíme se zde prostřednictvím samotného hraní. V této hře má specifickou funkci „type“ promluvy, jež Hirsch spojuje s žánrem. Idea žánru má důležitou roli pro porozumění textu a rozvíjení jeho implikací — stává se tedy jednou z podmínek úspěšné literární komunikace. Hirsch připomíná experiment → Ivora Armstronga Richardse (citovaný v díle *Practical Criticism*, 1929), který nechal studenty interpretovat báseň a záměrně zamlčel jméno autora, stejně jako

¹ Ch. S. Peirce zavádí distinkci *type* — *token*. *Type* je abstraktní entita, jejíž konkrétní manifestací v čase a prostoru je *token*.

² Tento příklad uvádí Hirsch ve 3. kap., s. 122–123.

všechny další kontextové informace; výsledné interpretace byly značně různorodé. Významnou úlohu přitom podle Hirschova názoru sehrál právě fakt, že studenti se nemohli opřít o žánrový princip očekávání, který by ohraničil význam textu.

Ideu žánru Hirsch spojuje s principem hermeneutického kruhu: celek (žánr) je v dialektickém vztahu vůči svým částem (rysům žánru). Představa celku (žánru) pak ovlivňuje rozumění verbálním významům díla. V podrobnější argumentaci Hirsch rozvádí tuto koncepci do podoby tzv. vnitřního žánru (*intrinsic genre*)³ a definuje jej jako „smysl celku, jehož prostřednictvím může interpret správně porozumět jakékoli části v její určitosti“ (86) a „sdílený type, který utváří a určuje významy“ (103). Vnitřní žánr je tedy přímo závislý na autorově intenci a ovlivňuje povahu implikací — ty Hirsch považuje za rozhodující v procesu interpretace. Logika implikací je vždy logikou žánru. Vnitřní žánr lze popsat také jako systém konvencí. Veškerá čtenářova očekávání jsou nesena konvencemi, které společně s Wittgensteinem můžeme považovat za pravidla jazykové hry. Pravidlům hry (interpretace) je třeba se naučit, je potřeba si osvojit konvence s konkrétním „type“ žánru spjaté. V závěru kap. se Hirsch zabývá problémem vývoje a proměny žánru.

Kap. Rozumění, interpretace a kritika (127–163) vymezuje oblast působnosti interpretace a literární kritiky. Hirsch nepřijímá široké chápání pojmu *criticism*, který v angloamerické oblasti zahrnuje různé aktivity („rozumění, interpretaci, hodnocení a kritiku“, 132), a definuje interpretaci a kritiku jako dvě odlišné oblasti literární vědy. Výchozím bodem jeho koncepce se stává distinkce *subtilitas intelligendi* a *subtilitas explicandi*, kterou do hermeneutického myšlení zavedl v polovině 18. století německý filozof Johann August Ernesti. *Subtilitas intelligendi* je vyhrazena rozumění a Hirsch ji spojuje s rozuměním verbálnímu významu (*meaning*), *subtilitas explicandi* je zaměřena na vysvětlení pochopeného (tj. významu). Vysvětlení se stává doménou interpretace. Přestože je význam stabilní a neměnný, jednotlivé interpretace se mohou lišit — je tomu podobně, jako když se díváme z různých úhlů na určitou budovu: pohledy se různí, ale předmět (intencionální objekt) zůstává stejný (132).

Kritika (*criticism*) se zaměřuje na smysl (*significance*). Tak jako je interpretace (vysvětlení významu) podmíněna porozuměním, kritika je založena na soudnosti (*judgment*). Posuzován je vždy verbální význam ve vztahu k něčemu, co stojí mimo něj: „definovat jsem smysl (*significance*) jako každý vnímaný vztah mezi konstruovaným verbálním významem a něčím jiným. Ve skutečnosti vztahujeme vždy naše porozumění k něčemu jinému — sobě samým, našim znalostem, autorově osobě, k dalším,

3 K anglickému pojmu *intrinsic genre* je obtížné nalézt přesný český ekvivalent. Adjektivum *intrinsic* překládáme jako „vnitřní“, v úvahu je ale třeba vzít i významy „pravý, esenciální, skutečný“. Obdobně víceznačný je i pojem *intrinsic criticism* rozpracovaný ve 4. kap.

podobným dílům“ (140). Dle Hirsche dochází k mnohým nedorozuměním právě proto, že se interpretace a kritika směšují. Abychom mohli vůbec vznést nárok na platnost interpretace, je nutné nejprve správně porozumět verbálnímu významu díla — teprve poté je možné vztahovat význam k entitám, které stojí mimo dílo. Hirsch zároveň odmítá velmi rozšířenou myšlenku, že by se dílo mělo posuzovat pouze v rámci literárního kontextu. Tento přístup tzv. vnitřní kritiky (*intrinsic criticism*) nelze obhájit, neboť neexistuje literární hodnocení literatury, stejně jako neexistuje filozofické hodnocení filozofie. Sféra významové účinnosti je vždy otevřená.

Poslední kap. Problémy a principy platnosti (164–207) zkoumá vlastní proces interpretace (tj. konstruování významu díla) a snaží se nalézt kritéria pro posouzení její platnosti. Každá interpretace je podle Hirsche sebepotvrzující: interpret formuluje jisté hypotézy a v jejich rámci také nachází odpověď. Při interpretaci tedy nelze vystoupit z hermeneutického kruhu. Tento fakt ale ještě nezabraňuje tomu, abychom si nepoložili otázku, zda určitá interpretace je správná, či nikoli. Pokud chceme posuzovat legitimitu jednotlivých interpretací, je potřeba nejprve určit, jakou povahu má samotný soud o správnosti interpretace. Hirsch odmítá pojem pravdivosti (typický např. pro exaktní vědy) a navrhuje zavést pojem platnosti (*validity*). Platné interpretace jsou vždy pravděpodobné, nemohou být ale pravdivé. Takto však vzniká další problém: na základě jakého kritéria můžeme rozhodnout, zda jsou určité interpretace pravděpodobnější než jiné? Hirsch navrhuje testovat interpretace prostřednictvím čtyř kritérií, tj. posuzovat je z hlediska 1) legitimacy, 2) korespondence, 3) žánrové příslušnosti a 4) koherence (189). V případě, že konkurující si interpretace splňují první tři kritéria, rozhodujícím činitelem pro platnost se stává koherence.

Knihu uzavírají tři dodatky; první dva byly otištěny také jako samostatné studie. V Dodatku 1, Objektivní interpretace (209–244) (1960), se znovu objevují klíčové myšlenky celé knihy (rozdíl mezi významem a smyslem, interpretací a kritikou, problém platnosti interpretace atd.); k této studii se také obracela většina kritických komentářů. Dodatek 2, Gadamerova teorie interpretace (245–264) (1965),⁴ je kritickým komentářem ke Gadamerovu dílu *Pravda a metoda* (1960, č. 2009 a 2012). Hirsch Gadamerovi vytýká, že jeho koncepce rozumění jako prolínání horizontů neumožňuje stanovit kritérium pro posouzení správnosti jednotlivých interpretací. Kritika se obrací rovněž vůči celé moderní tradici hermeneutického myšlení (Martin Heidegger, Rudolf Bultmann). Dodatek 3, Exkurz o type (265–274), je pojednáním o verbálním významu z hlediska sémiotického pojmu „type“.

⁴ Časopisecky Truth and Method in Interpretation, *The Review of Metaphysics* 1965, č. 3, s. 488–507.

Hirschova *Platnost interpretace* je práce, která se hlásí k tradici hermeneutického myšlení. Její autor navazuje na úsilí hermeneutiky 19. století nalézt adekvátní metodu interpretace (Friedrich Schleiermacher, Wilhelm Dilthey), zároveň se však kriticky staví vůči novým koncepcím M. Heideggera a H.-G. Gadamera. Hirsch vytýká moderním směrům hermeneutiky, že znemožňují zkoumání platnosti interpretace a legitimizují tak pluralitu výkladů. Celou práci je tedy možno číst jako úsilí o vypracování konceptu, který poskytne objektivní kritéria pro posouzení platnosti interpretace. Toto kritérium nachází Hirsch v rekonstrukci autorského záměru. Přihlašuje se k otázce, „co autor svým dílem mínil“, a vystupuje tak rovněž proti ústřední premise novokritického myšlení, programově vyjádřené ve → Wimsattově stati *Intentional Fallacy* (1946, s Monroem Curtisem Beardsleym). Tvzení novokritiků, že interpretace má sledovat „to, co text říká“, podle Hirsche pouze rehabilituje kriticky vlastní zájmy a znemožňuje nalezení pevného základu interpretace.

Přestože byla *Platnost interpretace* publikována v roce 1967, jádro její argumentace se objevilo již ve studii *Objektivní interpretace* (1960) (k monografii připojena jako Dodatek 1). Hirsch zde zavádí distinkci význam (*meaning*) a smysl či významová účinnost (*significance*), na níž stojí také koncepce celé práce. V návaznosti na Husserla chápe Hirsch význam díla jako intencionální předmět a odlišuje jej od aktu, v němž je význam míněn — vyrovnává se tak s námitkou, že rekonstrukce autorského záměru musí nutně vyústit v psychologismus. Význam díla je objektivně platný, intersubjektivní a jeho rekonstrukce se má stát cílem interpretace. Důležitou součástí významu tvoří také implikace a příslušnost díla k určitému žánru. Pokud význam díla vztahujeme k něčemu, co je mimo dílo (osobnost autora, kulturní či literární kontext, vlastní čtenářská zkušenost atd.), pohybuje se již na rovině smyslu či významové účinnosti (*significance*) — ta má být cílem kritiky. Distinkce význam — smysl se stala rovněž východiskem Hirschovy následující knihy *The Aims of Interpretation* (1976). V ní Hirsch ještě intenzivněji zpochybnil historismus M. Heideggera (z něhož vychází i H.-G. Gadamer), stejně kritický je i vůči strukturalistické myšlence „smrti autora“ formulované → Rolandem Barthesem a vůči → Derridově dekonstrukci.

V kontextu literárněvědného myšlení 60. a 70. let představují Hirschovy práce ojedinělý pokus rehabilitovat koncept autorského záměru. Na tuto snahu později navázal Peter D. Juhl v knize *Interpretation. An Essay in the Philosophy of Literary Criticism* (1980) a celou úvahu ještě více radikalizoval — připouští pouze takovou interpretaci, jaká se zcela podřizuje autorskému záměru.

Hirschova koncepcie byla často kritizována, → Paul Ricoeur např. upozornil na neudržitelnost ostrého oddělení roviny významu a smyslu (a zejm. důsledků, které z něj Hirsch vyvozuje).⁵ Jako sporné body se ukazují také striktní přiřazení žánru díla k jeho významu a zavedení kritéria koherence pro posouzení platnosti interpretace. Píše-li Hirsch v knize *The Aims of Interpretation*, že rozhodnutí mezi interpretací a kritikou je věcí etické volby, nemůžeme být na pochybách o snaze privilegovat význam díla před jeho smyslem.⁶ Pokud by se literární věda skutečně vydala touto cestou (tj. upřednostnila sémantiku před pragmatikou), sama sebe by dobrovolně ochudila.

Vydání

Validity in Interpretation, New Haven – London 1967 (z tohoto vyd. citováno), 1969, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1979. *Teoria dell'interpretazione e critica letteraria*, Bologna 1967, 1973, 1983. *Prinzipien der Interpretation*, München 1972. *Náčela tumačenja*, Beograd 1983. Čínské vyd., Peking 1991.

Literatura

J. Štěpánková, O problémech interpretace literárního díla, *Dialog* 1969, č. 1, s. 5–9. K. M. Newton, *Interpreting the Text*, New York 1990 (č. 2008, s. 60–82). P. Ricoeur, Construing and Constructing. A Review of the Aims of Interpretation by E. D. Hirsch, Jr., in: M. Valdés (ed.), *A Ricoeur Reader. Reflection and Imagination*, Harvester Wheatsheaf 1991, s. 195–199 (sloven. 1997). I. R. Makaryk (ed.), *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory*, Toronto 1993, s. 360–361. T. Eagleton, *Literary Theory. An Introduction*, Oxford 1996 (č. 2005, s. 96–101). A. Compagnon, *Le Démon de la théorie. Littérature et sens commun*, Paris 1998 (č. 2009, s. 88–91). P. A. Bilek, *Hledání jazyka interpretace*, Brno 2003, s. 75–78. J. Hrabal, O E. D. Hirschovi, *Aluze* 2003, č. 2, s. 149–150. A. Nünning (ed.), *Lexikon teorie literatury a kultury*, Brno 2006, s. 299–300. V. Papoušek, Souvislosti literární vědy v USA, in: týž — A. Haman – J. Holý, *Kritické úvahy o západní literární teorii*, Praha 2006, s. 157–159.

Eric Donald Hirsch jr. (1928)

Americký literární vědec a pedagog. Studoval na Cornell University a Yale University, v letech 1956–1960 na Yale učil. Od r. 1966 působil na University of Virginia, kde byl také jmenován profesorem (1973). V 60. a 70. letech se zabýval teorií

⁵ Viz P. Ricoeur, Construing and Constructing. A Review of The Aims of Interpretation by E. D. Hirsch, Jr., in: *A Ricoeur Reader. Reflection and Imagination*, Toronto 1991, s. 195–199.

⁶ E. D. Hirsch, Jr., *The Aims of Interpretation*, Chicago 1976, s. 92.

interpretace (*Validity in Interpretation*, 1967; *The Aims of Interpretation*, 1976), navazoval především na starší tradici hermeneutiky a kriticky se vymezoval vůči směřování hermeneutiky ve 20. století. V 80. letech se věnoval problémům vzdělávání (*Cultural Literacy. What Every American Needs to Know*, 1987; *The Dictionary of Cultural Literacy*, 1988). Publikoval rovněž práce o romantismu (např. *Innocence and Experience. An Introduction to Blake*, 1964).

České překlady

Stati: Porozumění, interpretace, kritika a Objektivní interpretace, *Dialog* 1969, č. 1, s. 11–55, 55–95 (Objektivní interpretace, též *Aluze* 2003, č. 2, s. 150–165).

/tl/